

ח. שא"ל. מהו שיעור היין שצריך לשתות כדי לברך עליו ברכת הטוב והמטיב.

תשובה. ברכת הטוב והמטיב אין מברכים אלא אם כן שותים שני אנשים כל אחד מלוא לוגמיו, ולכתחילה טוב שישתו כל אחד רביעית.

ט. שא"ל. האם אפשר לברך ברכת הטוב והמטיב על יין שמביאים לפניו שלא בשעת הסעודה.

תשובה. ברכת הטוב והמטיב על יין שייכת אף שלא בשעת הסעודה, וכל ששותים והביאו יין אחר שאינו גרוע מהראשון מברך עליו הטוב והמטיב.

י. שא"ל. האם מברכים על בורקס או על עוגות שמביאים בתוך הסעודה.

שישתו כל אחד לפחות מלוא לוגמיו, שהוא שיעור חשוב, אבל על טעימה בעלמא אינם יכולים לשבח הטוב והמטיב. ולכתחילה טוב שישתו שיעור רביעית שהוא שיעור חשוב לברכה בכל מקום לכתחילה, וכמ"ש בבן איש חי שנה שניה פרשת בראשית אות כ"ג שמצוה מן המובחר לשתות רביעית מיין הקידוש, וכן הביא בכה"ח בסימן רע"א אות פ"ג בשם ספר המנהיג, ע"ש.

וכן מש"כ בבאה"ל שכיון דהוי ספק פת עדיף שלא יברך ברכה אחרונה, אלא יסמוך על ברהמ"ז, כבר נתבאר לעיל שאף שבדיעבד יכול לסמוך על ברהמ"ז, מ"מ כל שעושה כן לצאת מן הספק לא חיישינן לברכה שאינה צריכה, וכאן הרי עושה כדי לצאת מספק חיוב ברכה אחרונה, ואין צריך לחוש לספק ברכה שאינה צריכה.

והנה אף שנתבאר לעיל שפירות הגוררים תאות האכילה, אין לברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה, היינו דוקא כשכוונתו באכילת הפירות היא אמנם לגרור תאות האכילה, אבל אם לא אכל את הפירות לכוונה זו, וכגון שלא היתה דעתו מתחילה בשעת אכילת הפירות לסעוד לאחר מכן, אין הפירות שייכים לסעודה, וצריך לברך עליהם ברכה אחרונה לפני הסעודה. וראיה לזה ממה שהביא בשו"ע סימן קע"ד סעיף ד', שיש אומרים שאין ברכת יין הברלה פוטרת יין שבתוך הסעודה, ומשום שאינו שייך לסעודה. משמע שדוקא יין שבא לגרור תאות האכילה פוטר יין שבתוך הסעודה. וכן כתב בכה"ח שם אות ל"ד שאין ברהמ"ז פוטרת אלא יין שלפני המזון שבא לגרר, אבל אם שתה משום רפואה או מטעם אחר, אין ברהמ"ז פוטר, ע"ש. ולפי זה הנוהגים להביא פירות בט"ו בשבט קודם הסעודה, כיון שלא הביאו אותם לשם גרירת תאות האכילה, יש להם לברך ברכה אחרונה על הפירות לפני הסעודה.

ט. הרמ"א בסימן קע"ה סעיף ה' כתב, שאם היו מסובין לשתות ללא אכילה, אחד מברך לכולם ברכת הטוב והמטיב. מוכח מדבריו שאף שלא בשעת הסעודה מברכים הטוב והמטיב. וכן כתב במ"ב שם ס"ק ב'. ואמנם יש שרצו להוכיח שאין לברך ברכת הטוב והמטיב אלא בתוך הסעודה, מדברי רש"י בברכות נ"ט ע"ב ד"ה שינוי יין, שכתב שם, שתה יין בסעודה והביאו לו יין אחר טוב מן הראשון וכו'. והוכיחו דבעינן דוקא בסעודה, דאל"כ למה כתב רש"י הביאו לו בסעודה, וראה בזה בשו"ת ויאמר יצחק ח"א סימן א', וראה עוד בכה"ח בסימן קע"ה אות כ"ח שחשש משום כך לספק ברכות, ע"ש. ונראה שאינה ראייה, שמה שכתב רש"י בסעודה הוא משום שהיה קשה לו לשון הגמ' הביאו לו, שמשמע שהוא יחיד, והרי קי"ל שמברך רק אם יש שנים, וכמ"ש הגמ' שם, ועל כן כתב שהביאו לו בסעודה, ודרך סעודה שיש כמה אנשים מסובין. וכן נראה שכן הבין הרמ"א בדברי רש"י, דאם שיטת רש"י שאין מברכים אלא בשעת הסעודה, היה לו להרמ"א לחוש לזה, ומדוע סתם הרמ"א לברך, אלא על כרחך שאין ראייה מדברי רש"י וכמו שנתבאר, ולכן אין מקום לחוש כאן לספק ברכות להקל, ומברך הטוב והמטיב אף שלא בתוך הסעודה.

ז. בשו"ע בסימן קע"ה סעיף ד' כתב, אין לברך הטוב והמטיב אא"כ יש אחר עמו. וצ"ע כמה צריכים לשתות הוא וחבירו כדי להתחייב בברכת הטוב והמטיב, והנה הגאון ר' יוסף ידיד כתב שדי בטעימה כל שהיא. אולם אין נראה כן, שכיון שברכה זו נתקנה על שמחה של ריבוי יין, מסתבר דבעינן

קא אור פרק יב – הלכות דברים הנוהגים בסעודה לציון

תשובה. אין מברכים על בורקס בתוך הסעודה, כיון שנאכל כדי לשבוע. ועוגות הבאים בסוף הסעודה, אין מברכים עליהם אלא אם כן יש בהם את שלושת התנאים הצריכים כדי שתהא ברכתם ודאי מזוונת, והם, א. שנילושו בכיזים או שמן או סוכר וכדומה. ב. שהבצק ממולא בסוכר או שקדים וכדומה. ג. שאין העוגה רכה, אלא פריכה ונכססת, ורק אם יש בעוגות שמביאים את כל שלשת התנאים האלו יחד, כגון וופלים או עוגה הנקראת בקלאו'ה, מברך עליהם בורא מיני מזוונת בתוך הסעודה אם אינו אוכל אותם לשבוע אלא לקינוח.

ועל כל פנים לא חשיב ממולא, אלא דוקא כשהוא ממולא מבפנים, אבל מבחוץ, כגון עוגיות שמפזרים עליהן סוכר מלמעלה, אין להחשיבן כודאי מזוונת, ומשום שחסר להן התנאי של ממולא. ורוב העוגות כיום אינם ודאי מזוונת, מלבד סוגים אחדים, כגון וופלים או בורקס ממולא שלא נעשתה העיסה כעיסת לחם. (ואף שהמילוי של הוופלים לא ניתן אלא לאחר האפיה, מ"מ כיון שדרכם בכך, חשיב פת העשויה כמין כיסים שממלאים בה, ומברך עליה בתוך הסעודה). וכן דברים מטוגנים, כגון סופגניות וכדומה, הרי הם בספק אם ברכתם בורא מיני מזוונת או המוציא לחם מן הארץ, ומשום שאף שנתבאר לעיל בבאורים לתשובה ה' שמרן חזר בו וס"ל שברכתם ודאי מזוונת, מ"מ כיון שיש עכ"פ מחלוקת בדבר, וכמפורש בשו"ע בסימן קס"ח סעיף י"ג, לא יברך עליהם בתוך הסעודה. ולכן טוב להמנע מלאכול בסעודה מיני מזוונת שברכתן ספק המוציא, ויאכלם לאחר ברכת המזון.

אולם כל זה אינו אלא בדברים שיש עליהם תוריתא דנהמא, כגון סופגניות וכדומה, אבל חטיפים כמו ביסלי וכדומה, שאין עליהם צורת פת כלל, ברכתם הוי ודאי מזוונת, וכמבואר ברמ"א שם שכתב שלאקשי"ן (אטריות) אין בהם תואר לחם, ולכו"ע אין מברכין עליהם ברכת המוציא, ע"ש, וראה עוד בברכ"י בסימן קס"ח אות ג' ובספר חיי אדם כלל נ"ד סעיף ב', ע"ש. ולכן יכול לברך עליהם אף בתוך הסעודה. ומ"מ אם הם מדברים הבאים מחמת הסעודה, וכמו שקדי מרק, שרגילות ליתנם בתוך המרק, אף שאין בהם תוריתא דנהמא וברכתם בורא מיני מזוונת בודאי, מ"מ אין מברך עליהם בתוך הסעודה אף שכעת אוכלם בלא מרק, וכמבואר בשו"ע בסימן קע"ז סעיף א' ע"ש.

והרוצה לאכול מיני מזוונת דוקא בתוך הסעודה, יכול לברך על מעט מזוונת לפני נטילת ידים, ויכוין על המזוונת שבתוך הסעודה, ובוה יצא מידי כל ספק, וכן כתב בספר חיי אדם כלל מ"ג סעיף

י'. דברים הבאים לשבוע כגון דייסא וכדומה, אין מברכים עליהם אף שאין מלפתין בהם את הפת, וכמ"ש בשו"ע בסימן קע"ז סעיף א' ובכ"י שם, וראה עוד במ"ב שם ס"ק א' ובשעה"צ שם. ולכן אין לברך על בורקס וכדומה בתוך הסעודה, אבל על עוגות כיון שאין באים מחמת הסעודה, ולא אוכל אותם לשבוע, אלא לקינוח, מברכים עליהם בתחילה, וכמבואר בשו"ע שם שכל דבר שלא בא מחמת הסעודה מברכין עליו.

ואעפ"י שבבא"ח בפרשת פנחס אות כ"ב כתב שלא לברך על מיני מזוונת שלאחר הסעודה, משום שי"א שאין לברך עליהם, אלא יפטרם ע"י ברכת שהכל על דבר אחר, מ"מ דעת רוב הפוסקים שמזוונת דינם כשאר דברים הבאים שלא מחמת הסעודה שמברכים עליהם, וכן היא דעת מרן שם בסעיף ח', וראה עוד בזה בכה"ח אות ע"א, וכן כתב במג"א שם ס"ק כ"ב ועוד אחרונים, ע"ש.

אלא שמכל מקום צריך שתהא ברכתם של מיני מזוונת אלו בורא מיני מזוונת בתורת ודאי, אבל אם ברכתם ספק מזוונת ספק המוציא לחם מן הארץ, אין לברך עליהם, שהרי אפשר שנפטרו בכרכת המוציא שכירך בתחילה. והנה בשו"ע בסימן קס"ח סעיף ז' הביא מרן ג' שיטות בפת הבאה בכיסנין, יש מפרשים דהיינו פת הממולאת בדבש או סוכר או שקדים וכדומה, (ואף אם פיזר שקדים שלמים או חצאים שניכרת צורתם עליהם בבצק, נראה דחשיב ממולא), ויש מפרשים שהיא עיסה שנילושה בדבש או שמן וכדומה, ויש מפרשים שהיא פת שעושים אותה כעכים יבשים וכוססין אותם. ואמנם יש אומרים שאין שיטות אלו חלוקות, ולכו"ע כל שיש תנאי אחד סגי, וכמ"ש במאמר מרדכי שם וכן הביא בבאה"ל שם ד"ה והלכה, מ"מ מדברי מרן משמע שחלוקים הם, וכן מפורש בכ"י שם. ועכ"פ מידי ספק לא יצאנו, וצריך שיהיו כל התנאים האלו כדי שתהא ברכתן ודאי מזוונת. וכן כתב בבאה"ל שם סעיף ח' ד"ה טעונים, ע"ש.

יא. שאלה. האוכל מיני מזונות עם דברים שרגילים ללפת בהם את הפת, כגון בשר ביצים ירקות או גבינה, או ששותה עמהן משקין, האם מברך רק על מיני המזונות, או אף על שאר הדברים שאוכל עמהם.

תשובה. אם אוכל מיני המזונות כשיעור קביעות סעודה, שהוא נפח של כמאתים ושלשים גרם, מברך עליהם המוציא לחם מן הארץ ופטר את שאר הדברים הבאים עמהם. וכן אם מורח גבינה על מיני המזונות, אינו מברך אלא על מיני המזונות בלבד. אבל אם אוכל כל מין בנפרד, מברך על כל מין את ברכתו הראויה, ובלבד שמיני מזונות אלו ברכתם בורא מיני מזונות בודאי, וכמו שנתבאר בתשובה הקודמת, ששלשה תנאים צריכים כדי שתהא ברכתם מזונות בודאי, אבל מזונות שאין בהם את שלשת התנאים יחד, הם ספק פת, ולכן אין לברך על שאר הדברים שאוכל עמהם. וכדי לצאת מן הספק יברך קודם על שאר הדברים, ואחר כך יברך על מיני המזונות, או שיאכל את שאר הדברים לאחר שיברך ברכה אחרונה על מיני המזונות.

א, ע"ש, או שיכין בברכת המוציא לפטור את מיני המזונות שיאכל לבסוף, שבזה פטר את המזונות, דקי"ל בירך המוציא על מזונות יצא, וכן כתב בכה"ח שם אות מ"ט, ע"ש. והוא הדין שיכול לכוין בברכת המוציא שאין פטר בברכה זו את מיני המזונות, שאז אפילו להצד דחשיב פת צריך לברך על מיני המזונות, שהרי כיון שלא לפטור אותם, שהרי על כל מה שאוכל בסעודה אינו מברך משום שפטר בברכה הראשונה, אבל כשלא כיון לא יצא. וכדמוכח ממש"כ בשו"ע בסימן קע"ז סעיף ה', שאם שלחו לו באמצע הסעודה פת שלא היתה דעתו עליה, צריך לברך עליה. ואף הרמ"א לא חלק שם אלא משום שסתם דעתו של אדם על כל מה שמביאים לו בסעודה, אך כשמכוין שלא לפטור, צריך לחזור ולברך. ואין לחוש משום ברכה שאינה צריכה, כיון שעושה כן כדי לצאת מן הספק, וכמו שנתבאר בספר אור לציון תשובות ח"א חאו"ח סימן י"ז, ע"ש. וכן במקום שאינו יכול לדחות את אכילת מיני המזונות לאחר ברכת המזון, יכול לברך שהכל על מעט סוכר, ולכוין לפטור בזה את העוגות, וכן כתב בבן איש חי פרשת פנחס אות כ"ב, ע"ש.

יא. הדבר פשוט שאם אוכל מיני מזונות בשיעור קביעות סעודה ומברך המוציא, שאין מברך על שאר הדברים הבאים עמהם, שהרי הם דברים הבאים מחמת הסעודה, שאינו מברך עליהם, כמבואר בשו"ע בסימן קע"ז סעיף א'. ושיעור קביעות סעודה הוא בנפח ד' ביצים, שהם כמאתים ושלשים גרם, וכיון שהשיעור הוא בנפח, המשקל משתנה לפי המשקל הסגולי של כל דבר, ולכן במיני מזונות שאינם רכים יש שיעור קביעות סעודה אף בכמאה ושישים גרם בלבד, וכמו שנתבאר לעיל בכאורים לתשובה ג'. וכן האוכל פחות משיעור קביעות סעודה, ומורח שאר דברים עליהם, הרי הם בטלים למיני המזונות, ואינו מברך אלא על מיני המזונות בלבד. אבל אם אוכל כל מין בנפרד, אינם בטלים מדין עיקר וטפל, וכמו שיתבאר להלן בפרק י"ד בכאורים לתשובה ל', שכפת הבאה בכיסנין לא נפטרים שאר דברים הבאים ללפת בהם את הפת, וכמ"ש בכרכ"י בסימן ר"ח אות י"ג, שאין פת הבאה בכיסנין פוטר אלא משום עיקר

והנה אע"פ שנתבאר שיש ג' דעות לענין פת הבאה בכיסנין, ולפי זה לכאורה יוצא, שהאוכל אף שלא בתוך הסעודה ג' מיני מזונות מכל שלושת הסוגים המנויים לעיל, שלכל אחד יש תנאי אחר מג' התנאים, דהיינו שאכל כזית ממזונות שאין בהם תערובת בלישה, וכזית ממזונות לא פריכים, וכזית ממזונות לא ממולאים, וכגון שאכל כזית ביסקוויט, וכזית עוגת טורט, וכזית מצה שלמנהג בני ספרד ברכתה מזונות, שלכל הדעות החלוקות לעיל אכל